

Azimut
*Comarcal
Senderisme*

10

Alt Penedès

17 excursions a peu

Juan Carlos Borrego

Col·lecció: Azimut Comarcal
Sèrie Senderisme • 9

ALT Penedès

17 excursions a peu

JUAN CARLOS BORREGO PÉREZ

Cossetània
EDICIONS

Aquest llibre ha estat editat amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
**Institut Català
de les Empreses Culturals**

Primera edició: octubre del 2012

© del text i de les fotografies: Juan Carlos Borrego Pérez

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 - 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-009-7

Dipòsit legal: T-918-2012

Índex

.....

INTRODUCCIÓ.....	5
ELS ITINERARIS	21
1. Per la llera del riu Foix.....	22
2. Per la font d'Horta	28
3. Pel castell d'Olèrdola i el fondo de la Seguera	32
4. Pel puig Solanes.....	36
5. Per les gorges del Foix.....	42
6. Pels voltants del pujol d'Espiells.....	48
7. Per les vinyes de la Granada i Avinyonet	52
8. Per les fonts de Torrelles de Foix i les Torres Altes de Foix	58
9. Pel Montau des d'Olesa de Bonesvalls.....	64
10. Per la serra de les Gunyoles i l'Arboçar.....	70
11. Per la serra del Bolet	76
12. Pels contraforts de Castellví	82
13. Per Sant Martí Sarroca.....	88
14. Pel Crestabocs	96
15. Per les fonts de Gelida i el cim del Montcau	102
16. Per Santasusanna i la riera de Begues	108
17. Per l'ermita de Sant Joan de Pontons	114

Introducció

.....

NOMÉS UN TERÇ

L'Alt Penedès no és res més que un terç de la comarca que engloba les terres penedesenques, un territori àmpliament trinxat per les darreres administracions polítiques, quelcom que té tendència a perpetuar-se amb la recent planificació del país realitzada per la Generalitat.

Però el Penedès històric va més enllà dels límits polítics i administratius. Es formà durant l'edat mitjana, coincidint amb l'expansió del comtat de Barcelona cap al sud. Aquesta expansió va crear un espai fronterer entre el Gaià i el Llobregat, que fou gestionat des d'Olèrdola: el Penedès. Es tractava d'una terra feréstega, castigada per les incursions enemigues i per la pressió de feudals cruels. Amb el temps, els comtats francs empenyaren progressivament les taifes andalusines, i la frontera s'allunyà encara més cap al sud, de manera que alliberà de problemes i perills els penedesencs, que van veure com eren vertebrats en una vegueria. Aquesta nova administració es convertí en una eina de consolidació d'una manera de ser: uns costums, unes festes, uns habitatges, unes explotacions agràries, culturals, polítiques i socials. Aquesta interrelació no es va trencar ni amb la desfeta de l'any 1714 (guerra de Successió), quan, finalitzat el conflicte, la vella vegueria fou reconvertida en *corregimiento*, però sense gaires modificacions en els seus límits.

No és fins a l'adveniment del liberalisme i la seva organització copia-da de la França republicana, amb districtes més grans (províncies) que a

La vinya és l'ànima econòmica del Penedès

ALT PENEDÈS. 17 excursions a peu

la vegada formen part d'administracions superiors (regions), que el Penedès es fracciona per primera vegada de manera considerable. Una part passarà a ser de la província de Tarragona (l'actual Baix Penedès i algunes zones limítrofes del Tarragonès i l'Alt Camp), i l'altra, de la de Barcelona (les comarques actuals del Garraf, l'Alt Penedès i part de l'Anoia i el Baix Llobregat). Però tampoc aquesta divisió no va aconseguir trencar l'harmonia i les relacions entre els penedesencs.

Més endavant, ja entrat el segle XX, Catalunya recuperà algunes de les seves institucions: primer una Mancomunitat de Catalunya, embrió del que després es convertí en la Generalitat, tal i com avui la coneixem. Els nostres polítics creuen que és el moment de reorganitzar el país i, en aquest context, la territorialitat no en queda al marge. Durant la Segona República nasqueren les comarques, i el Penedès tornà a patir una nova subdivisió. A la part tarragonina, alguns municipis passaren a l'Alt Camp i d'altres al Tarragonès, però la major part romangueren al Baix Penedès. La part barcelonina es partí en dues comarques principalment, tot i que alguns municipis passaren a l'Anoia i el Baix Llobregat, com he explicat abans. Les dues comarques foren: per una banda el Garraf, o el que és el mateix, la marina penedesenca; i, per l'altra, l'Alt Penedès, o sigui, la depressió, la serralada prelitoral i part de la serralada litoral.

Aquest últim és l'espai físic d'aquesta guia.

EL PENEDÈS, TERRA DE MASADES, DE VINYES I DEL CAVA, TERRA DE MASOS

L'Alt Penedès és una comarca a cavall entre la metròpoli i el rerepaís. Per una banda, conserva bona part del seu llegat tradicional i la seva estructura poblacional és dispersa. Per una altra, els pobles i ciutats de la plana han desenvolupat zones industrials i eixamples urbans, una picada d'ullet a l'anomenat progrés, del qual el Penedès mai no ha estat exempt. Així doncs, trobarem un bon grapat de masos isolats o bé formant "carrers", que és la denominació local de les masades, llogarrets que ruixen tant les terres de la plana com les valls de muntanya. La majoria de municipis estan vertebrats en la plurinuclearitat, o sigui en una composició que els agrupa, com a l'edat mitjana, mitjançant molts agregats. Però aquestes formes de vida al voltant d'una església sovint han estat substituïdes per la voràgine de pobles ja grans, amb l'ocupació de grans extensions de terreny.

La funció d'aquesta dispersió de masos era ser a peu del conreu, del tros, ara la vinya, que s'ha convertit en el darrer segle i mig en la planta més cultivada. Si fem un cop d'ull a la comarca, pertot arreu hi ha ceps i caves soterrades, artigues a peu dels camins i carreteres, i bancalades i feixes als vessants dels turons. I n'hi ha de tot tipus, des d'explotacions industrials fins a petites empreses familiars que viuen del suc del raïm fermentat.

ALT Penedès. 17 excursions a peu

EL CAVA: LA INSÍGNIA MODERNA DEL Penedès

El cep forma part dels cultius ancestrals de la Mediterrània, que ofereix multitud de varietats de vins en funció de la varietat de raïm, del clima i del sòl de cada regió. Des de fa segles que existeix un vi escumós a França, un vi que va anar evolucionat fins a convertir-se en el xampany que ara més o menys ens és familiar, originari de la regió de la Xampanya. Durant el segle XIX alguns empresaris catalans es van interessar per obrir mercats i productes i van decidir imitar aquest mètode de fermentació i crear la seva pròpia elaboració: naixia el cava, un vi que, de moment, fou conegut com amb el nom del francès, el xampany.

El Penedès, de mans dels seus viticultors més innovadors, es va convertir en una de les comarques productives del nou vi escumós a Catalunya, i a mesura que passaven els anys el producte arrelava cada cop més en el consumidor, els pagesos i els elaboradors. Ni la fil·loxera ni altres esdeveniments, com la Guerra Civil, van poder aturar-lo; d'aquesta manera, doncs, en primer terme assolí primer fama nacional i posteriorment reconeixement mundial.

No fou fins a la dècada dels setanta del segle XX que, per un litigi amb els productors francesos de xampany, que la producció penedesenca no canvia de nom i passa a ser denominada cava ('cava' és el lloc subterrani on reposen les ampolles). Des de llavors aquest mot està associat a la comarca, que ha desenvolupat un interessant turisme vitivinícol, amb visites a les caves i tast de tota mena de vins de qualitat.

L'ESPAI VISUAL

El primer que busca un excursionista quan vol trepitjar un territori desconegut per les seves passes és que aquest sigui amable de triscar, amb rutes variades i gratificants, amb espais oberts i tancats, sempre agradables a la vista. De tot això trobarem en aquesta comarca forjada a còpia d'anys i panys, de centúries i mil·lennis.

Pensem en un temps remot, quan el litoral català era un mar poc profund on desguassaven rius violents que arrossegaven tones i tones de sediments (sorres, argiles, còdols, llims i fang). L'acció pencaire d'aquestes conques fluvials va reomplir de capes i capes de sediments aquesta costa primitiva, i es creà el solar on s'hi ha assentat la comarca. En el decurs dels mil·lennis aquest solar es va anar compactant fins a formar camps d'argiles, rocams calcaris i afloraments de dolomies.

Tornem a tancar els ulls i ens imaginem aquesta terra pressionada per la formació dels Pirineus, en ple festival orogènic a Europa, quan s'aixecaren les serralades més impressionants que han donat cos a la pell del vell continent. Aquesta pressió va remoure el subsòl marí, va plegar la costa i va trencar tot el crostó terrestre, tant el que era sobre el mar com que el que estava submergit. El resultat ja el coneixem si deixem córrer la vista des de qualsevol dels turons del Penedès: l'aixecament de les serralades

ALT PENEDÈS. 17 excursions a peu

litoral i prelitoral, i l'enfonsament de la depressió penedesenca. En un principi el mar va tornar a engolir la plana del Penedès, fins que l'acció dels rius la va reomplir de material per donar-li l'actual fesomia.

De totes aquelles accions convulses ens n'ha quedat el paisatge, en general vertebrat pel pas del Foix i la seva xarxa de rieres i torrents, alguns dels quals antigament eren portadors d'un cert cabal d'aigua que ha anant minvant en les darreres dècades. La cobertura vegetal ens ha arribat al segle XXI en format de pineda, que cobreix les zones no conreades i on la humanització no ha estat possibles. Però abans l'alzinar ho cobria tot; d'aquest alzinar encara en queden algunes clapes en indrets ombrívols i obacs, i en els llocs més elevats de la comarca.

L'espai visual del Penedès, doncs, és el d'un país atractiu, on el bosc corona els principals cims i la plana queda nua, al descobert, amb un munt de pigues i cicatrius que ressegueixen una pell plena de racons on perdre's pot esdevenir un autèntic plaer. Només ens cal calçar-nos les botes per ensumar el perfum ensucrat de la figuera, la dolçor de la garrofa, la humitat del sotabosc amb marfull, la verdor del cep jove, la intensitat del romaní, de l'arboç o el càdec.

QUÈ S'HI POT FER A PEU?

La pretensió d'aquesta guia excursionista no és altra que apropar al senderista interessat en conèixer l'Alt Penedès una sèrie d'arguments que l'encisin, el motivin i l'ajudin a l'hora de programar les seves rutes i els seus itineraris. I després, és clar, que el guiï de manera adequada en el decurs del trajecte escollit d'entre aquestes disset propostes variades que recorren la geografia de la comarca, tot cercant els punts més emblemàtics i els més bucòlics.

La guia que teniu a les mans és una porta oberta a l'exercici físic, però al mateix temps planteja una manera tranquil·la per triscar per una comarca que presenta dos grans contrastos: la depressió i la muntanya; i, pel que fa estrictament al segon apartat, cal destacar una nova subdivisió entre les muntanyes litorals i les prelitorals.

El Penedès és una terra de castells i d'esglésies, una antiga terra de pas i de frontera, en què els pobles i els masos han crescut a recer de la vella Via Augusta, ara reconvertida en AP-7. El pas d'aquestes cultures ha deixat un llegat patrimonial insuperable, amb restes de poblats ibers, ponts i muralles romanes, monestirs romànics, masos fortificats, castells gòtics, casalots renaixentistes, molins fariners, torres de telègraf, casals d'*indianos*, camps d'aviació de la guerra civil..., i també balmes, gorgs, embassaments, alzinars, boscos de ribera, penya-segats... Triar disset itineraris per conèixer la comarca és una feina feixuga. Aquí teniu un petit fragment dels llocs més emblemàtics visualment i els més significatius tant en el vessant excursionista com en el de patrimoni arquitectònic. No hi ha més que la punta de l'iceberg del que hauríeu de veure i gaudir si preteneu fer una immersió com cal en aquesta comarca.

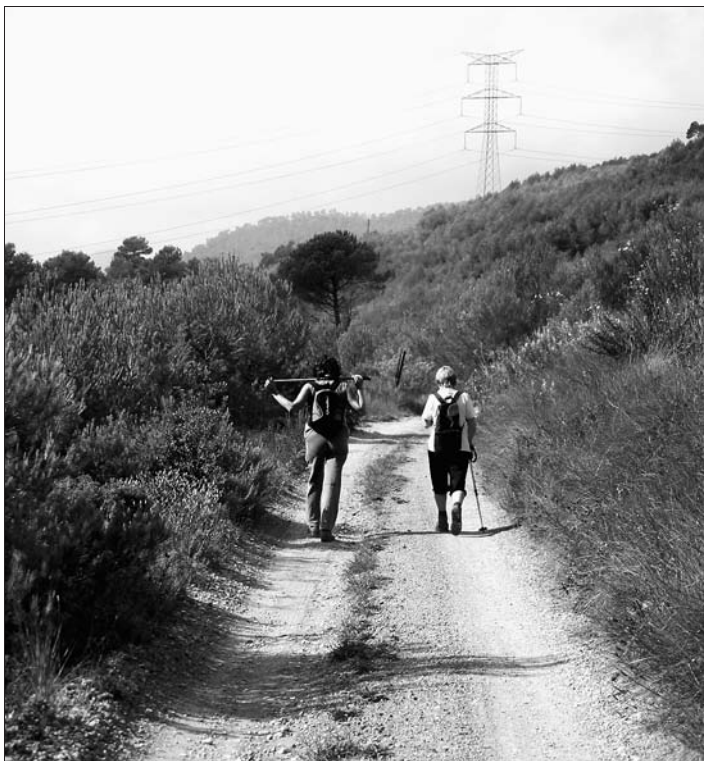

MATERIAL I ALTRES CONSELLS

L'Alt Penedès, per si sol, no requereix un material específic de muntanya com cal als Pirineus o a les serralades que els envolten. El més indispensable són unes bones botes i, des del meu punt de vista, són recomanables uns bastons, ja que proliferen les pujades i, sobretot, baixades, on ens seran de molt ajut per avançar o no caure. Hem de preveure, malgrat que les excursions són d'un matí, portar una motxilla amb una capelina, una mica de menjar, roba d'abric a les estacions fredes i, per sobre de tot, aigua en una cantimplora.

Sobre el clima, cal tenir en compte que el Penedès acostuma a ser fred durant l'hivern, tot i que els dies de sol la bonança ens deixa fruit d'un clima ideal per a les caminades. Per tant, durant bona part de l'any podrem programar les nostres excursions sense gaire perill, tret dels dies caniculars de l'estiu, en què la calor i la xafogor ens impediran de sortir a la muntanya. Preferentment triarem la primavera i la tardor, sobretot aquesta darrera estació, quan les vinyes despulades prenen un color bordeus i el fred no ataca massa.

Normalment hi ha cobertura de telèfon mòbil arreu de la comarca, però a les fondalades i sota de la pineda és habitual perdre-la.

Caminant per les Clivelleres

Itinerari • 1

Per la llera del riu Foix

Castellet • aiguabarreig del riu Foix amb la riera de Marmellar •
la Marsera • Sant Esteve de les Masuques • les Masuques • Cal Raventós •
cementiri de Castellet • Castellet

Descripció

El Foix és el riu més important del Penedès, sense menystenir l'Anoia i el riu de Bülles, dos afluents del Llobregat. El Foix presenta un cabal irregular, propi dels estius eixuts. El seu recorregut es pot fragmentar en quatre trams diferenciats: la capçalera, on pren format de muntanya; la depressió, on discorre

lent i pausat al voltant de vinyes i conreus; l'embassament, un lloc bonic però artificial; i la desembocadura, seca si l'embassament no està ple. L'itinerari proposat passa per la segona part, on el riu transcorre amb una quietud gairebé idíl·lica, bressolat pel bosc de ribera i vigilat pel totpoderós castell de Castellet.

Itinerari

- **Distància:** 9 km.
- **Temps:** 3 h.
- **Dificultat:** 1.
- **Desnivell:** Gairebé inapreciable.
- **Punts d'aigua:** Només a Castellet.
- **Accés:** Castellet està situat entre l'Arboç i Vilanova i la Geltrú.
- **Observacions:** Heu d'anar alerta amb les pluges, ja que durant la primera part del trajecte hi ha un parell de guals sense cap pont. Si plou amb força, són impracticables, llevat que porteu botes d'aigua.

0 h. Sortim de l'aparcament que hi ha a Castellet, situat a la carretera de l'Arboç, molt a prop de la cruïlla amb la carretera de Tor-

relletes. Precisament cap allà, cap a Torrelletes, hem de dirigir-nos per trencar 50 metres més enllà, a l'esquerra. Hem d'entrar en un camí agrícola asfaltat. A la dreta ens quedarà l'estació d'aforament núm. 8.

8'. Primer contacte amb el Foix. De seguida l'hem de creuar per un pontet sense baranes. A l'esquerra veiem la confluència entre el riu i la riera de Marmellar. En aquest punt hem d'estar atents, ja que, passat el riu, hem de trencar a la dreta per agafar un camí de grava premsada, per la qual cosa haurem de deixar les marques de GR que ens han acompanyat des de l'aparcament. El camí ressegueix el riu sense cap pèrdua. Primer el creua a gual, sense cap pont, i després ho fa per un de petit. Llavors, quan arriba a unes vinyes, el camí

ALT PENEDEÈS. 17 excursions a peu

ALT PENEDES. 17 excursions a peu

L'embassament

El Foix ha estat sempre un riu de caire mediterrani, amb una capacitat d'aigua minsa. D'ençà de la construcció de la presa, entre el 1903 i el 1936, una part de la llera roman inundada. Aquesta situació ha creat un nou hàbitat per als éssers vius. El paisatge ha canviat: si bé la majoria de les plantes que ara s'hi troben formen part de la botànica tradicional del riu, ara les proporcions són sensiblement diferents. Les joncedes han guanyat terreny a la cua de l'embassament, formant boniques i interessants extensions de boga, canyís, canya, jonc boval o Scirpus lacustris barrejades amb individus de tamarius, freixes de fulla petita, oms i altres espècies típiques dels boscos de ribera.

El Foix, abans de ser represat, circula pausat i ombrívol

El pont sobre la riera d'Estalella ja no presta servei

s'allunya un xic del curs de l'aigua. Després hi torna, abans de creuar una pineda.

40'. Bifurcació a prop d'un gual. Al cap de no res l'hem de trobar. A la dreta hi ha un gual i un camí. Nosaltres hem d'agafar l'opció de l'esquerra: un camí asfaltat. Al davant tenim uns quants xiprers i un cedre.

1 h. La Marsera. És un altiplà sembrat de vinyes. Hi arribarem després de fer una lleu pujada fins a una fita. En aquest punt hem de trencar a la dreta i caminar fins a Can Conillera, una masia situada a la dreta del camí.

1 h 28'. Sant Esteve de les Masuques. Sense deixar la pista principal asfaltada, arribem a aquest indret, on hi ha una església del segle IX. Abans, però, haurem de travessar a gual la riera d'Estalella, amb el seu vell pont. Els historiadors no es posen d'acord, i hi ha qui afirma que el pont és d'origen romà i d'altres que el situen a l'edat mitjana. El camí continua al NE de l'església, al costat de dos eucaliptus preciosos. A la dreta

veurem el Foix, i a l'esquerra el mas de Cal Xerric.

1 h 42'. Les Masuques. En un tres i no res serem a les primeres cases. De fet, el camí mor a la carretera, on hem de girar a la dreta per caminar 500 metres per l'altra banda (en direcció a Castellet), com recomana el codi de conducció als vianants. Com que no acostuma a haver-hi gaire trànsit, el fet de caminar és sempre agradable i gens perillós. Hem de trobar-nos el Foix i el camí de Mas Pigot a l'esquerra.

2 h 3'. Cal Raventós. Un cop passada la línia elèctrica, hem de creuar la carretera per ficar-nos en un camí asfaltat a la dreta. Mena a Cal Raventós, mas senyorívol des d'on es veu una magnífica vista de Sant Esteve i el riu. Des d'aquest mas surt un camí de carro situat entre els xiprers. L'agafem, i al cap de 500 metres sortim a una pista asfaltada. Girem a la dreta i ens trobem la Resclosa, una petita urbanització. Abans d'arribar-hi, no hem de trencar a la dreta, on el camí mena al riu.

ALT PENEDÈS. 17 excursions a peu

2 h 21'. Camí paral·lel al riu. Creuem recte la urbanització i trobem marques de GR. El camí, també asfaltat, està escortat per pals de llum i vinyes, i transita paral·lel al riu Foix. L'hem de fer sencer fins a la carretera de Castellet a Torrelletes. Només hem de tenir cura en un enforcall en forma de creu, on prendrem l'opció recta.

2 h 33'. Carretera de Torrelletes. La creuem i, seguint les marques de GR, pugem fins a la carretera del cementiri de Castellet, on hem

de girar a la dreta per passar per aquesta construcció funerària situada a l'esquena de l'església. En totes les bifurcacions i cruïlles ens ajudaran les marques de GR fins a arribar a la porta de l'església, on ens caldrà baixar per les seves escales fins a un carrer que mena al castell, el qual envoltarem fins a baixar pel carrer principal de la població. Mena al restaurant Cal Barretet, a la dreta del qual neix un camí que després és esglaonat, i que porta a l'aparcament.

El bonic indret de Sant Pere de les Masuques, ancorat en el passat

El castell de Sant Esteve

Esmentat per primer cop el 997, passà per diverses famílies senyorials i la reialesa, i en el decurs del segle XIX va pertànyer als comtes de Santa Coloma. Durant la dècada dels vint del segle passat els seus propietaris el restauraren de manera fantasiosa, fet que li conferí un aspecte de conte de fades.

D'època romànica, cal destacar la torre mestra, a la qual se li va afegir més alçada durant la restauració dels anys 1928-29. N'hi ha una altra de més baixa, amb latrina, també romànica, com la residència del castlà, amb finestres d'arc de mig punt. Part de la muralla és del segle X i part del XIV, ambdues del recinte sobirà; precisament la darrera és espectacular per la magnitud i la conservació de merlets i espitlleres rodones originals.

El conjunt, adquirit pel consoci Abertis, es pot visitar concertant-ne l'hora.

El bell castell de Castellet, lloc d'ineludible visita

